

INTERVENTIEGEBIED

- ☐ Feedback
- ☐ Plannen en organiseren
- ☐ Emotieregulatie
- ☐ Taak
- ☐ Instructie
- ☐ Sturing
- ☐ Gedragsevaluatie

VAARDIGHEDEN

Leg uit waarin de leerling goed is.

BEGRIJPEN

STRATEGIE

Bij een motivatieprobleem gaan we werken van “begrijpen” naar begeleiden. Kinderen met motivatieproblemen komt vaak voor. Leren drijft voor een groot gedeelte op motivatie en maakt positieve energie voor leeractiviteiten los. Hoe kan die motivatie aangewakkerd worden? Door interesse, competentie, relatie en autonomie.

Interesse staat voor de intrinsieke interesse van leerlingen. Leerlingen worden gemotiveerd als ze het gevoel hebben dat ze iets zinvols zullen leren, iets waarmee ze hun leven kunnen verbeteren, iets wat ze graag willen weten of kunnen, iets dat hen sterker maakt in het leven. De leertaak mag dus best uitdagend zijn, als ze maar intrinsieke interesse oplevert.

Intrinsieke motivatie is wat je wil. Dit is de beste sturende kracht. Je hebt ook ‘geïdentificeerde motivatie’. Leerlingen zijn dan niet per se geboeid door de leerstof, maar snappen wat ze met de leerstof zijn.

Leerlingen krijgen meer energie voor leren als ze het gevoel hebben dat ze de uitdagende taak zullen aankunnen (al was het met de hulp van anderen). Dit is “competentie”. Het helpt ook als een leerkracht vertrouwen heeft, en uitspreekt in de competentie en ‘leer-kracht’ van een leerling. Horen of voelen dat ze iets niet goed kunnen geeft negatieve energie en demotivatie. Leerlingen leren veel dingen om erbij te horen en dat is altijd in relatie met de andere. Het is belangrijk dat leerlingen via de dingen die ze leren een positieve relatie opbouwen met andere leerlingen en met de leerkracht. Als de leerkracht hen respecteert, naar hen luistert, hen serieus neemt, plezier maakt, een warme band heeft, dan zullen leerlingen sterker gemotiveerd zijn om leeractiviteiten aan te gaan met de leerkracht, vooral voor ‘hun’ leerkracht. De band met andere leerlingen verstevigen tijdens zal hen meer energie geven om in de leertaak te investeren. Wat er gebeurt met en tussen hun medeleerlingen beroert leerlingen. In die zin is het werken aan een hechte klasgroep met activiteiten die op het eerste zicht weinig met leren te maken hebben, een investering die zich later dubbel en dik terugbetaalt. Daarnaast ben je best ook erg duidelijk dat je orde en rust verlangt wanneer het nodig is. In eerste instantie stel jij de regels. Regels zijn die zaken die niet onderhandelbaar zijn. Grijp verder ook regelmatig de kans om wat goed gaat

onder de aandacht te brengen. Dit werkt niet alleen bevestigend voor de leerling in kwestie, maar stimuleert ook anderen om het gewenste gedrag te vertonen. Wat je aandacht geeft, heeft de neiging om te groeien, ook ongewenst gedrag. Het voordeel van vooraf duidelijk te maken wat de gevolgen van onaanvaardbaar gedrag zijn, is dat je op het moment van optreden heel kort en bondig kan zijn en je discussies over de consequenties vermijdt. Wees consequent: voer uit wat je vooraf verteld hebt en handel hetzelfde voor alle leerlingen. Wanneer je moest optreden kan je achteraf met de leerling het gesprek aangaan om de band weer aan te halen. Leerlingen worden sterk gemotiveerd door het gevoel dat ze autonomer 'worden', meer controle opbouwen, iets uiteindelijk zelfstandig zullen kunnen doen. Zelfsturing geeft een goed gevoel. Een leertaak die steeds beter gaat of zelf keuzes kunnen maken in hun leerproces geeft een boost. Voor zover ze ondersteuning krijgen als dat nodig is, maar geen toezicht of betutteling als dat niet nodig is.

Nu we dit weten kunnen we een goede beginsituatieanalyse maken door gegevens te verzamelen. Nadien zetten we de eerste stap, nl. aanpassingen doorvoeren in de leeromgeving in brede zin. Pas daarna zetten we in op het aanpassen van de interacties in de onderwijsleersituatie (taak, instructie, feedback en sturing). In laatste instantie gaan we vaardigheden aanleren

BEGINSITUATIEANALYSE

Ga samen met de CLB-contactpersoon na wat je verder zal onderzoeken. Het meten van motivatie is niet zo simpel, motivatie is een containerbegrip, er zijn weinig vragenlijsten over en over de vragenlijsten die er zijn worden soms discussies gevoerd; want kun je motivatie wel verbinden aan een score? Het is dan ook goed om te beseffen dat de uitslag van een vragenlijst ook als indicatie kan worden gezien anders dan een feitelijk -gegeven. De SRQ-A (kan de algehele intrinsieke/extrinsieke motivatie meten) en IMI (kan de algemene motivatie rondom een bepaalde activiteit meten) kunnen hiervoor gebruikt worden.

HARDNEKKIGHEID • RESISTENTIE • ERNST – ATTRIBUTIES

Geef aan hoe lang het probleem aanwezig is, hoe groot is de achterstand, effect van de maatregelen kort benomen, zijn er mogelijke oorzaken of

verklaringen? Wat leren we uit de observatie-instrumenten? Dit deel wordt ingevuld samen met de CLB-medewerker. Indien nodig schakelt de CLB-medewerker het netwerk in of wordt een traject opgestart. Diagnoses kunnen gesteld worden door een neuropsychiater of neuropsycholoog. Pas als ouders en leerkrachten het probleem aanvaarden, kan het kind er leren mee omgaan.

PREVENTIE

Preventie door kennis en samenwerking

Stel je zelf op als een onderzoekende, lerende professional, die stelselmatig werkt aan het verbeteren van de eigen lespraktijk in dienst van de motivatie en leerwinst van de leerlingen.

- ☐ Door jezelf concrete kortetermijndoelen te stellen voor leeropbrengsten en leerproces;
- ☐ Door de mate van realisatie van deze doelen regelmatig te analyseren en te evalueren;
- ☐ Door je instructiepraktijk, indien nodig, bij te stellen op grond van deze analyses en evaluaties.
- ☐ Door je eigen professionele inzichten, praktijken en vragen te delen met collega's binnen en buiten de school;
- ☐ Door je eigen inzichten, praktijken en vragen te toetsen aan de inzichten van collega's, schoolleiding wetenschappers etc.

Door je eigen inzichten en praktijken – indien nodig – bij te stellen op grond van de inzichten van collega's, schoolleiding, CLB-medewerkers etc.

INSTRUCTIE

Meer procesgeoriënteerde instructie.

Het accent in het leerproces verschuift van de leraar naar de leerling, van instructie naar actief zelfgereguleerd leren. Positief effect zal wel afhankelijk zijn van een aantal condities. Voor een optimale uitvoering van procesgeoriënteerde instructie zouden leraren in hun klas aandacht moeten besteden aan de volgende zaken:

- ☐ Zorg vanaf je eerste lesdag voor een goed beeld vormt van het zelfregulerende leervermogen van je leerlingen.
- ☐ Stem je procesgeoriënteerde instructie af op het zelfregulerende leervermogen van je leerlingen.
- ☐ Monitor de vorderingen van je leerlingen voortdurend, zodat je niveau en intensiteit van procesgeoriënteerde instructie – indien nodig – kunt bijstellen.

- ☐ De mate en vorm van instructies kun je afstemmen op wat past bij een (groepje van) leerlingen. De ene leerling heeft meer begeleiding nodig dan de ander. Daarom kun je ze bijvoorbeeld laten kiezen of ze een stappenplan gebruiken om een vraagstuk op te lossen, of juist zelfstandig willen werken.

TAAK

Differentiatie.

- ☐ Stem de instructie dynamisch af op de leerbehoeften en leervermogens van je leerlingen en richt de instructie op de 'zone van naastgelegen ontwikkeling' (scaffolding).
- ☐ Wees jezelf voortdurend bewust van het risico van negatieve etikettering.
- ☐ Door vanuit dezelfde leerdoelen een aantal verschillende opdrachten aan te bieden geef je leerlingen de vrijheid om te kiezen hoe ze stof willen verwerken (taak).
- ☐ Geef opdrachten die aansluiten op de beleavingswereld. Op die manier zien leerlingen het nut in van een opdracht en zullen ze sneller intrinsiek gemotiveerd zijn om zich hiervoor in te zetten (taak).

Verbinding zoeken met de leefwereld van leerlingen.

- ☐ Verdiep je in de leefwereld van je leerlingen.
- ☐ Sluit, waar dat mogelijk en verantwoord is, actief aan bij de leefwereld van je leerlingen in de keuze van onderwerpen, opdrachten en methodieken.
- ☐ Bied praktijkervaringen. Jongeren willen leren hoe de 'echte wereld' in elkaar steekt en raken sneller gemotiveerd voor opdrachten uit de praktijk dan van louter theorie. Denk aan extra studiepunten, certificaten, praktijkopdrachten of aantekeningen op rapporten.
- ☐ Als je weet waar je leerlingen voor gaan en waar hun interesses en passies liggen, kun je ze veel beter begeleiden. Ook als je weet dat ze het antwoord op die vraag nog niet weten. Probeer er met kleine gesprekjes achter te komen waar jongeren warm voor lopen.
- ☐ Interesse is een stuwende kracht die aan motivatie voorafgaat. Interesse is een woord dat aangeeft dat er een relatie wordt aangegaan met het onderwerp of met een taak.
- ☐ Als het niet evident is om met onderwerpen te komen die rechtstreeks de interesse aanboren, wordt het de kunst om die interesse indirect aan te spreken. In de soort activiteit, de opdracht, de instructie, de manier om een lesonderwerp aan te brengen liggen mooie kansen om leerlingen te enthousiasmeren. Als je leerlingen niet meteen warm krijgt voor de 'inhoud' kan je dus ook inzetten op de 'vorm'. Door de situatie interessant te maken, is er alvast een start in het aanwakken van leerbereidheid. Een nieuwe aanpak, een variatie in onderwerpen, een verrassende start. Ook coöperatief leren en werkvormen die de betrokkenheid van leerlingen vergroten kunnen de situationele interesse van leerlingen verhogen. Verder is het ook zo dat wat op school aangeboden wordt beter opgepikt wordt door leerlingen als zij de link kunnen zien met de (hun) realiteit en actualiteit buiten de school.

- ☐ Formuleer duidelijke doelen omtrent de basisleerstof en over wat differentiatie kan betekenen. Wat moet zeker door deze leerling gekend zijn dit schooljaar? Differentieer in de doelen.
- ☐ Laat de leerling weten in welke opdracht irrelevante informatie zit, zodat ze weten dat ze niet altijd elk item in de opgave moeten gebruiken. Je kan dit fluoriseren.
- ☐ Splits meervoudige opdrachten uit. Leer elke stap (wat eerst, wat dan) afzonderlijk aan, leer later combineren.
- ☐ Oefen voldoende en herhaal vaak voorgaande stappen. Maak ook voldoende tijd vrij om te leren versnellen (automatiseren).
- ☐ Controleer of de leerling de opdracht heeft begrepen (laat ze herhalen) en/of de kennis heeft om te starten.
- ☐ Probeer structuur in het denken te scheppen: de taak wordt gegeven, de leerling denkt na over een oplossingsstrategie, de leerling voert de opdracht uit en evalueert het werk.
- ☐ Verduidelijk wat zelfstandig werk is (met een geschreven stappenplan). Geef aan waarmee de leerling het werk moet maken en waar dit moet gebeuren.

FEEDBACK

Stilstaan bij succesmomenten, hoe klein ook, is enorm belangrijk om gemotiveerd te blijven. Feedback, feedup en feedforward zijn daarbij belangrijk.

Bij het werken vanuit leerdoelen waarbij leerlingen veel autonomie hebben is feedback een essentieel element. Feedback en de kwaliteit van de feedback zijn belangrijke voorspellers zijn van leerprestaties van leerlingen. Het doel van goede feedback is dat het kind zich bewust wordt van zijn of haar ontwikkelingen en vorderingen die gemaakt zijn richting het gestelde doel. Dit is te stimuleren door in een kindgesprek vragen te stellen gericht op:

- ☐ Feedup (waar ga ik heen, wat is mijn doel of welke resultaten).
- ☐ Feedforward (wat is de volgende stap, wat ga ik verder doen om de gestelde doelen te bereiken).
- ☐ Feedback (wat heb ik gedaan, hoe heb ik het doel tot nu toe aangepakt). *Feedback op de taakuitvoering* heeft als doel om duidelijk te krijgen of de opdracht is begrepen en kan worden uitgevoerd. Je kan zeggen: 'je hebt 12 van de 20 opgaven goed' (corrigerende feedback).

Feedback op het proces is gericht op het leerproces dat nodig is om de taak uit te voeren of te begrijpen en richt zich op de aanpak, de strategie. Je kan hier alternatieve oplossingen aandragen of vragen te stellen en observeren hoe de leerling vervolgens tot een antwoord komt. Feedback op dit niveau leidt tot dieper leren. Je kan zeggen: "kijk nog eens naar het voorbeeld op het bord".

Feedback op zelfregulerend leren is gericht op **hoe** het kind de taak aanpakt, evalueert en bijstuurt. Deze feedback is erop gericht dat kinderen vertrouwen krijgen in zichzelf en controle hebben over het eigen leerproces. Dit motiveert. Ze

leren te kijken naar wat ze hebben gedaan, wat ze goed gedaan hebben en wat nog beter kan. Ze leren nadenken over de fouten die ze gemaakt hebben en over de oorzaak daarvan. Daarmee zorgt deze vorm van feedback ervoor dat kinderen leren het zelf te doen doordat ze het verband zien tussen inzet en resultaat. Ze leren wanneer ze om hulp kunnen vragen en wanneer ze het zelf kunnen. Deze feedback draagt bij aan zelfwerkzaamheid, autonomie en zelfstandig leren. Je kan zeggen: “jij hebt zo’n snelle manier om deze sommen op te lossen, misschien kun je die ook gebruiken bij deze verhaaltjessommen.”

Feedback op de persoon is gericht op het kind zelf. Deze feedback blijkt niet effectief, maakt het kind juist meer afhankelijk van de leerkracht. Een voorbeeld: “je bent slordig”, ‘goed gedaan”. Gebruik hier liever ik-boodschappen. Zo ziet een leerling niet alleen of iets goed of fout is, maar ook hoe dat komt en wat hij of zij daaraan kan doen. Een compliment als feedback is hier zeker op zijn plaats. Een moment van bevestiging kan een leerling motivatie geven. Om te zorgen dat je dat samen kan is het belangrijk dat leerlingen zich durven te uiten in je klas. Zorg voor verbinding. Breng je enthousiasme over. Verplaats je in de leerling zodat je ook weet waar een eventueel gebrek aan motivatie vandaan komt. Kortom, zorg dat de leerling zich op zijn plek voelt.

Interactie.

Plannen en organiseren

Coöperatief leren: Voorwaarde voor de effectiviteit van coöperatief leren is de mate waarin leraren erin slagen om in hun begeleiding van coöperatief leren aan te sluiten bij het samenwerkend vermogen binnen groepen en van afzonderlijke leerlingen.

- ☐ Zorg voor een correct beeld van het samenwerkend vermogen van je leerlingen.
- ☐ Breng hun samenwerkingsvaardigheden bij voor je samenwerkingsopdrachten geeft.
- ☐ Stem het niveau van samenwerkingsopdrachten af op het niveau van het samenwerkend vermogen binnen coöperatieve groepen.
- ☐ Vat samenwerkend vermogen op als een dynamische competentie, die op grond van proces-en productevaluaties verder ontwikkeld kan worden.
- ☐ Maak coöperatieve groepen heterogeen, omdat dit ten goede komt aan de leerwinst van minder sterke leerlingen.

Gedragsevaluatie

Daag leerlingen uit en leer hun zelf richting geven aan het leerproces.

- ☐ Integreer keuzevrijheid. Zelf keuzes kunnen maken draagt bij aan motivatie. Maar je wilt leerlingen ook de nodige begeleiding geven.
- ☐ Om leerlingen uit te dagen moet je ten eerste weten hoe ze ervoor staan. Dit kan heel gericht met een “leeranalyseboard”, waarin niet alleen jij ziet hoe je leerlingen ervoor staan, maar je leerlingen zien dat zelf ook. In plaats van in het wilde weg te leren, kunnen ze gericht oefenen op de onderdelen die ze nog niet beheersen. Dit geeft focus.

- ☐ Ook door middel van differentiëren kun je uitdaging bieden. Aan het einde van een les verdiepingsopdrachten aan de leerlingen die hieraan toe zijn.
- ☐ Het motiveert leerlingen dat ze precies weten hoe ver ze zijn en hoe ze ervoor staan. Je kunt op verschillende manieren zorgen dat leerlingen zelf zien dat ze progressie maken.
- ☐ Je kijkt naar de mate waarin een leerling vooruit is gegaan, in plaats van hoe ver hij of zij nu is. Afrekenen op prestaties en constante vergelijking met anderen kan demotiverend werken. Met formatieve toetsen moedig je leerlingen juist aan om te reflecteren op wat beter kan. Leerlingen kunnen zien dat ze stappen maken, en dat elk stapje vooruit telt. Doe achteraf een foutenanalyse met de leerling. Het is belangrijk om leerlingen het idee te geven dat ze zelf richting mogen geven aan hun leerproces, m.a.w. (deels) het eigenaarschap geven aan de leerling. Laat ze hun nieuwsgierigheid volgen en interesses verkennen. Geef inzicht in voortgang en stimuleer ze om samen te werken. Laat zien wat ze af hebben en wat nog niet zodat ze voortgang en resultaten zien. Door te werken met takenborden of studieplanners hebben je leerlingen goed overzicht van wat er elke week gedaan moet worden. Als leerkracht koppel je de opdrachten aan de planner. Je leerlingen navigeren zo meteen naar de goede onderdelen. En ze zien precies hoever ze zijn

STURING

- ☐ Accentueer wat de leerling wel goed kent en kan en relativeer de zwakke punten van de leerling. Maak gebruik van de sterke kanten van de leerling. Zet de gescoorde resultaten voor verrijking- en verdiepingsstof niet op het rapport indien ze zwak zijn.
- ☐ Kies vooraf opdrachten die de leerling aankan, zodat het zelfbeeld voor rekenen toeneemt door succeservaringen
- ☐ Leren moet altijd leuk zijn?

Sommige dingen moeten nu eenmaal. Benoem dit en stimuleer jongeren om door te zetten. Lang niet alle leerlingen zijn in staat voor zichzelf te bepalen wat goed voor hen is voor later. 'Waarom moet ik dat eigenlijk weten of kunnen?' is een ontzettend belangrijke vraag. Geef hun perspectief zeker voor hen die weinig of geen scholing hebben gehad. Hoe beter iemand weet waarom hij iets doet, des te groter de taakwaarde wordt en des te makkelijker iemand zich ertoe kan zetten. Daar staat tegenover dat het voor jongeren ook leerzaam is om bepaalde dingen gewoon maar te doen; het nut ervaren ze soms pas later. Help leerlingen zich te verbinden met (het belang van) onderwerpen en taken, zeker ook als die niet spontaan de interesse van leerlingen prikkelen. 'Waarom moeten we dit kennen? Het woordje 'moeten' verradt al dat leerlingen zich wellicht niet echt gemotiveerd voelen. Verwelkom zulke vragen. Het is een teken van kritisch nadenken en van het zoeken naar meerwaarde. Zij zien de vraag als een kans om de leerling te helpen zich meer te identificeren met het lesonderwerp. Zorg dat je zelf weet wat het nut of de meerwaarde van een lesonderdeel is. De ervaring leert dat uitleggen waarom een bepaald lesonderwerp aangebracht wordt, niet altijd even eenvoudig is. Het vraagt best wat creativiteit en vooral veel inlevingsvermogen in je leerlingen. Want het gaat er natuurlijk om dat zij

zich kunnen verbinden met je uitleg. Soms zijn de onderwerpen die je geeft niet de makkelijkste om interesse voor op te wekken. Maak het dan niet kunstmatig interessant, maar wees gewoon eerlijk, in de trant van: 'Ik weet dat jullie dit onderdeel niet leuk vinden. Het is echter wel belangrijk en ik zal je even uitleggen wat de voordelen zijn om hier toch mee bezig te zijn.'

SPECIFIEK

- ☐
- ☐
- ☐
- ☐
- ☐
- ☐
- ☐
- ☐
- ☐